

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Інститут історії, етнології і права

Кафедра історії та культури України

ДИПЛОМНА РОБОТА

**на тему: Марія Приймаченко та Катерина Білокур в
українському наївному мистецтві ХХ століття**

Студентки ступеня «магістр» МБП/У групи
Галузь знань 0203 Гуманітарні науки
Напряму підготовки 6.02030201 Історія
Черевайко Аліни Миколаївни
Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Романюк Іван Миронович
Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2016 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
1.1. Історіографія проблеми.....	4
1.2. Джерельна база.....	11
1.3. Методологія дослідження.....	13
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ КАТЕРИНИ БІЛОКУР У НАЇВНОМУ МИСТЕЦТВІ ХХ СТОЛІТТЯ	18
2.1. Особливості стилю Катерини Білокур.....	18
2.2. Відображення світогляду майстрині у її творчості.....	31
2.3. Жанрові особливості творів Катерини Білокур.....	38
РОЗДІЛ 3. НАЇВНА ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА МАРІЇ ПРИЙМАЧЕНКО	72
3.1. Витоки творчості Марії Приймаченко, основні мотиви та образи художниці, як представниці наївного мистецтва.....	72
3.2. Язичницькі образи у творах Марії Приймаченко.....	81
3.3. Еволюція народного мистецтва у творах Марії Приймаченко та її культурна спадщина.....	87
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	96
ДОДАТКИ	102

ВСТУП

Актуальність теми роботи обумовлено зростаючим інтересом сучасних вітчизняних та закордонних дослідників до наївного мистецтва.

Наївне мистецтво – один з напрямків примітивізму XVIII–XXI ст., що включає як самодіяльне мистецтво (живопис, графіку, декоративне мистецтво, скульптуру, архітектуру), так і образотворчі роботи художників-самоучок.

На рубежі XIX–XX ст. яскравим представником наївного мистецтва був французький художник Анрі Руссо. На початку XX століття в Грузії працював Ніко Піросмані, в США — Бабуся Мозес, в Україні — Марія Примаченко, Катерина Білокур, Семерня Олесь. У Сербії та Хорватії активно розвивалося наївне мистецтво, засноване на живопису на склі, передусім, роботи Івана Генералича.

Яскравими сучасними представниками наївного мистецтва є українка Поліна Райко, росіянин Василь Ложкін.

Марія Оксентіївна Примаченко, також Приймаченко – українська народна художниця, представниця «народного примітиву» («наївного мистецтва»); лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка, одна з найвідоміших українських художниць. Заслужений діяч мистецтв УРСР з 1970, народна художниця України. 2009 рік — за рішенням ЮНЕСКО — визнано роком Марії Примаченко.

Білокур Катерина Василівна – українська художниця, майстер народного декоративного живопису, представниця «наївного мистецтва».

Об’єкт дослідження: місце творчості Марії Приймаченко та Катерини Білокур в наївному мистецтві XX ст.

Предмет дослідження: історичне обґрунтування особливостей творчості Марії Приймаченко та Катерини Білокур в наївному мистецтві XX ст.

Мета дипломної роботи: комплексне дослідження місця творчості Марії Приймаченко та Катерини Білокур в наївному мистецтві ХХ ст.

Завдання роботи такі:

- 1) охарактеризувати історіографію, джерельну базу та методологію дослідження;
- 2) визначити роль Катерини Білокур у наївному мистецтві ХХ століття;
- 3) охарактеризувати наївну філософію мистецтва Марії Приймаченко.

Методологічною основою дослідження стало діалектичне розуміння розвитку історичного процесу, що включає в себе принципи історизму, системності та об'єктивності.

У роботі застосовувалися такі загальнонаукові та спеціальні історичні **методи:** історико-генетичний, історико-порівняльний, логічний, методи синтезу та аналізу.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють: ХХ-початок ХХІ століття.

Географічні межі дослідження: територія України.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в комплексі досліджується місце творчості Марії Приймаченко та Катерини Білокур в наївному мистецтві ХХ ст.

Теоретичну і практичну цінність роботи визначено можливістю використання її результатів для написання узагальнюючих праць з історії наївного мистецтва, зокрема, і в межах України.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, які охоплюються 9 підрозділами, висновків, списку використаних джерел та літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Монографії, брошури, статті:

1. Антонович Є. А. Декоративно – прикладне мистецтво / Є. А.Антонович, Р.В. Захарчук – Чугай, М.Є. Степанович. – Львів: Світ,1992. – 270с.
2. Асєєв Ю. Нариси з історії українського мистецтва. / Ю.Асєєв. – К., 2011. – 350 с.
3. Бедрик-Білан Х. 100 найвідоміших українців / Під заг.ред. Ю. Павленко. – К.: Орфей: Автограф, 2005. – С. 539–544.
4. Білишко О. Катерина Білокур / О.Білишко // Вітчизна. – 1970. – № 5. – С. 12-13.
5. Богдан С. Листи її наче сплески світла... (мовний етикет епістолярії К. Білокур) / С. Богдан // Дивослово. – 1999. – № 12. – С. 18-21.
6. Богемская К. Понять примитив. Самодеятельное, наивное и аутсайдерское искусство в XX веке / К. Богемская. – СПб. : Алетейя, 2001. –185 с.
7. Бугаєнко І. Століття Катерини Білокур. / І.Бугаєнко. – К.: Образотворче мистецтво, 2000. – 250 с.
8. Велігодська Н. Чарівна квітка Богданівки. До 75-річчя з дня народження К.Білокур / Н.Велігодська // Соціалістична культура. – 1975. – № 12. – С. 30-33.
9. Велігодська Н. Декоративно – ужиткове мистецтво, радянське мистецтво 1917-1941 рр. / Н. Велігодська, П. Юрченко. – К., 1967. – 280 с.
- 10.Власенко С.Н. Маргинальное в современном украинском наивном искусстве /С.Н. Власенко // Наивное искусство и творчество аутсайдеров в XXI веке: история, практика, перспективы: материалы

- научной конференции. – М.: «Музей наивного искусства», 2007-2008. – С. 94-98.
11. Волга Л. Художниця з іншої планети. / Л. Волга. – К.: Кур'єр, 2000. – 1258 с.
12. Говдя П. Українське мистецтво другої половини ХІХ - поч. ХХ ст. / П. Говдя. – К.: 1964. – 270 с.
13. Гонджа П. Катерина Білокур. Я буду художником! / П. Гонджа // Культура і життя. – 1998. – №3. – С. 12-15.
14. Горова Д. Минуло 105 років від дня народження Катерини Білокур / Д. Горова // Україна Молода. – 2005. – № 234. – С. 2.
15. Гура Л. Невмируща симфонія життя (про виставку укр. художн. К.В. Білокур у Києві) / Л. Гура // ОМ. – 1971. – № 2. – С. 12-13.
16. Дробаха О. Одержима живописом / О. Дробаха // Україна Молода. — 2010. – №231. – С. 3.
17. Євтушенко С.В. «Картинки с выставки»: к истории художественного примитива / С.В. Евтушенко // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – 2002. – № 3. – С. 86-92.
18. Євтушенко С. Наивная живопись: К истории изучения / С. Євтушенко // Проблеми сучасного мистецтва і культури: Сучасні проблеми професійної підготовки фахівців: методичний аспект. – К., 2013. – С. 204-211.
19. Журавель О. Квіт якому цвісти вічно / О. Журавель // Культура і життя. – 1977. – 1 грудня. – С.1.
20. Загаєцька О. Одержима і неповторна Катерина Білокур / О. Загаєцька // Культура. – 2001. – № 12. – С.6-8.
21. Загайко А.І. Катерина Білокур і Полтавщина. / А.І. Загайко. – К.: Вітчизна, 1985. – 25 с.
22. Ірпа Г. Катерина Білокур: 1900-1961 рр. / Г. Ірпа // Соняшник. – 1993. – № 1. – С.3.

- 23.Кагарлицький М. Катерина Білокур. Я буду художником! / М. Кагарлицький // Правда. – 1995. – С. 24 – 26.
- 24.Кагарлицький М. Як дві зорі на небосхилі віку / М. Кагарлицький //Наука культура. Україна. – 1980. – К., 1981. – С. 491-498.
- 25.Кагарлицький М.Ф. Сяйво дружби: Листи К.Білокур. / М.Ф. Кагарлицький. – К., 1990. – 250 с.
- 26.Кардинал Р. Художники-примитивисти / Р. Кардинал. – М.: «Искусство», 2012. – 84 с.
- 27.Кириченко Е.И. Долгая дорога домой (об одной мировоззренческой константе в украинском народном примитиве на рубеже XX-XXI вв.) /Е.И. Кириченко // Наивное искусство и творчество аутсайдеров в XXI веке: история, практика, перспективы: материалы научной конференции. – М.: «Музей наивного искусства», 2007-2008. – С. 84-93.
- 28.Клименко О. Український народний примітив: образні витоки, національна своєрідність / О. Клименко // Родовід. – 2007. – №2(16). – С. 58-64.
- 29.Клейн Н. Художниця мовби з іншої планети / Н. Клейн // Катерина Білокур очима сучасників / Спогади... - К.: Томіріс, 2000. – 48с.
- 30.Клименко В. Білокур Катерина Василівна. / В.Клименко, І.Пасічник. – К.: Родовід, 2012. – 160 с.
- 31.Ковпаненко Н.Г. Білокур Катерина Василівна / Н.Г. Ковпаненко //Енциклопедія історії України: В 5 т. / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 2003. – С. 287.
- 32.Конєва І. Рослинні „лики буття” (про живопис К. Білокур) / І. Конєва //ДИ. – 1978. – № 11. – С. 18-22.
- 33.Коцюбинський М. Етюд на тему листів К. Білокур / М.Коцюбинський //Дивослово. – 2001. – №2. – С. 14-17.
- 34.Кравець О. В. Натюрморт-фантазія Катерини Білокур. / О. В. Кравець. – К.,1989. – С. 79 – 83.

- 35.Крвавич Д.П. Українське мистецтво. Навч. посібн.: У 3 ч. / Д.П. Крвавич, В.А. Овсійчук, С.О. Черепанова /Передмова проф. В.Скотного. – Львів: Світ, 2003. – 256 с.
- 36.Лобановський Б. Український живопис у лабетах перебудов: (Від джерел соцреалізму до 1980-х рр.). Реалізм в українському живописі радянського часу. / Б. Лобановський. – К., 1998. – С. 13-92.
- 37.Майборода З. «Зірка» з Богданівки / З. Майборода // Столиця. – 2000. – № 10. – С.60-62.
- 38.Макаров А. Барви щедрої землі. / А. Макаров, О. Найден. – К., 1970. – 64 с.
- 39.Наївне мистецтво: Дизайн: Словник-довідник / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України / За ред. М.І. Яковлева. – К.: Фенікс, 2010. – С. 273.
- 40.Найден О. Катерина Білокур / О. Найден // Народне мистецтво. – 2000. – № 3-4. – С. 9-13.
- 41.Найден О. Цар – колос (Про К. Білокур та її картини) / О.Найден //Слово і час. – 1990. – № 12. – С. 67-71.
- 42.Найден О. Творчість українських народних майстрів як феномен мистецтва ХХ сторіччя. Традиції образності: від Якова Бацуци до Марії Приймаченко /О. Найден // Образотворче мистецтво. – 2005. – № 3. – С. 76-79.
- 43.Найден О.С. Марія Приймаченко: орнамент простору і простір орнаменту /О.С. Найден. – К.: Стилос, 2011. – 240 с.
- 44.Найден О.С. Марія Приймаченко. Синтез орнаментального і фігуративного начал як стильова основа творчості / О.С. Найден //Народне мистецтво. – 2011. – №1-2. – С. 5-7.
- 45.Непорожній О. Троянда Української землі / О.Найден // К. Білокур очима сучасників. Спогади... – К., 1999. – 157 с.
- 46.Никулина Н.И. Наивные художники. Кто они? / Н.И. Никулина //Обнинск. – 2011. – февраль. – С.3.

- 47.Новиченко Л. Автопортрети з реальності: про листи К. Білокур //Л.Новиченко //Дніпро. – 1982. – № 9. – С. 99-102.
- 48.Островский Г. С. Добрый лев Марии Примаченко. / Г. С.Островский. – М.: Советский художник, 1990. – 224 с.
- 49.Павлов В.П. Українське радянське мистецтво 1920-1930-х років. Нариси з історії українського мистецтва. / В.П. Павлов. – К:, 1983. – 181с.
- 50.Попов М. Нариси історії культури України. / М. Попов. – К:, 2001. – 62с.
- 51.Приліпко К. Вірш Катерині Білокур (Лист-реквієм) / К. Приліпко //Справи сімейні. – 2012. – №1. – С. 4.
- 52.Розсошинська Н. Зоряний вінок шани і пам'яті / Н.Розсошинська //Дивослово. – 2001. – № 6. – С. 40-43.
- 53.Рудницька О.П. Українське мистецтво у полікультурному просторі: Навчальний посібник. / О.П. Рудницька. – К:, «Екс Об», 2012. – 208с.
- 54.Скалацький К. Катерина Білокур. Портрет з натури: Етюд-монографія. /К. Скалацький. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2012. – 52 с.
- 55.Степовик Д.В. Скарби України: Наук. – худож. кн. / Д.В. Степовик. – К.: Веселка, 1990. – 192с.
- 56.Стрижевський О. Сторінки життя. Невідомі листи К. Білокур / О. Стрижевський // Тижневик «Україна». – 1970. – № 7. – С. 12-13.
- 57.Шкаровська Н. Народне самодіяльне мистецтво. / Н.Шкаровська. – Л.: Аврора, 1975. – 51с.
- 58.Юхимець Г.М. Нариси з історії українського мистецтва. Українське радянське мистецтво 1941-1960 рр. / Г.М. Юхимець. – К:, 1983. – 250 с.
- 59.Юхимець Г.М. Нариси з історії українського мистецтва. Українське радянське мистецтво 1941-1960 рр. / Г.М. Юхимець. – К:, 1983. – 250 с.

Інтернет-ресурси:

- 60.Власенко С.М. Традиції народної картини в сучасному українському наївному мистецтві / С.М. Власенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newacropolis.org.ua/ru/node/12916>
- 61.Екатерина Білокур // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.malivka.com/istoriya/ekaterina-bilokur.html>.
- 62.Казковий, фантастичний і чарівний світ Марії Приймаченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsikave.ostriv.in.ua/publication/code-622B5C61E5C09/list-1709F679F27>
- 63.Катерина Білокур // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://storinka-m.kiev.ua/user_page.php?u_id=433.
- 64.МАРИЯ ПРИМАЧЕНКО: ЖИЗНЬ И ТВОРЧЕСТВО ХУДОЖНИКА // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://allpainters.ru/primachenko-marija.html>.